

2. szakmai műhelykonferencia

PEDAGÓGUS ÉLETPÁLYAMODELL ÉS OKTATÁSFINANSZÍROZÁS

Az MTA Közoktatási Elnöki Bizottsága és a TÁRKI-TUDOK társszervezésében

Budapest, 2011. február 9.

MTA Székház, 1051 Budapest, Roosevelt tér 9.

A szakmai műhelykonferencia-sorozat második rendezvényét az oktatásirányítás által előterjesztett pedagógus életpályamodell megvitatásának, a szükséges szakmai és finanszírozási feltételrendszer áttekintésének szentelték az esemény szervezői.

Az előadások alapján elmondható, hogy az életpályamodell szükségességéről konszenzus van mind a döntéshozók, mind a kutatók oldalán, ugyanakkor eltérőek azok a javaslatok, amelyek az oktatási rendszer megújításának módjára, a már pályán lévő és a jövőben arra készülő pedagógusok ösztönzésére és szelekciójára vonatkoznak.

A legfontosabb kérdésnek az tűnik, hogy a szűkre szabott források figyelembe vétele mellett, hogyan valósítható meg egy olyan pályamodell bevezetése, amely a már pályán lévőket motiválhatja, a tehetséges fiatalokat a pályára csábíthatja és mindezzel hozzájárul az oktatás minőségének javításához.

Az első alkalomhoz hasonlóan ezúttal is **Pálincás József**, az Akadémia elnöke nyitotta meg a szakmai napot. A 2001-es első hazai életpályamodell koncepció kidolgozásából nyert tapasztalataira építve hangsúlyozta, a legfontosabb alapelv, hogy a jó életpályamodell egyszerű legyen, ugyanakkor emelje a nevelési és oktatási folyamat igényességét és a pedagógusfoglalkozás megbecsültségét. Elengedhetetlen, hogy vonzó is legyen, azaz előmeneteli lehetőséget kell biztosítani mind az anyagi, mind a társadalmi elismertség tekintetében, emellett fontos ismérve a biztonság és a kiszámíthatóság. Nagyon fontos – emelte ki Pálincás József –, hogy releváns és mérhető teljesítményekhez kössük az előrelépés lehetőségét. Ezért elengedhetetlen, hogy a szakmai értékelés, amelyen az előléptetés alapul hiteles, a szakma és a társadalom által egyaránt elfogadott legyen. Állást foglalt emellett is, hogy az életpályamodellt a közoktatási törvény részeként kellene szabályozni.

Hoffmann Rózsa oktatásért felelős államtitkár kutatási adatokra alapozva elmondta, hogy a pedagógusok kétharmada támogatná egy életpályamodell bevezetését. Felmérések szerint a pedagógustársadalom 90 százaléka nagyon rossz mentális állapotban van, jövőjét tekintve pesszimista. Éppen ezért, miután az alapvető cél az oktatás eredményeinek javítása, melynek a kulcsa maga a pedagógus, amit a sokak által hivatkozott McKinsey jelentés kutatási eredményei is alátámasztanak, a pedagógusok számára a tisztességes szerény, de kiszámítható lét biztosítása lenne cél.

Véleménye szerint az osztatlan és kétszakos tanárképzés erősítése szükséges, ahol a személyiség formálása a mainál nagyobb szerepet kap. Elhangzott néhány konkrét javaslat is, mint például a végzést követő jelenleg féléves tanárjelölti idő egy évre hosszabbítása, majd ennek letelte után egy kétéves átvezető (gyakornoki) időszak bevezetése, amelyet minősítő vizsga zárna. Ezt követően nagyjából 6-8 év után léphetne át a pedagógus felsőbb kategóriába. További előrelépési lehetőségként bevezetnék a mestertanári és a kutató tanári fokozatot. Az új modell elindulását 2012-13-ra tervezik felmenő rendszerben. Az államtitkár asszony nyomatékosította, hogy egy pályakezdő nem fog többet keresni, mint egy pályáján tíz éve dolgozó pedagógus.

Lannert Judit oktatáskutató előadásában a pályamodellhez kapcsolódó érveket és kockázati tényezőket mutatott be kutatási eredmények és nemzetközi tapasztalatok alapján. A pedagógiai munka értékelése kapcsán a független és a tanárok által elfogadott értékelők és a megbízható standardok szükségességéről beszélt, amelyek feltételei az általa központi jelentőségűnek tartott teljesítményalapú, differenciált bérezésnek. Hangsúlyozta, a nem megfelelően megtervezett teljesítménybérezési programok több kárt okoznak, mint hasznot, mert amennyiben az értékelés nem a releváns osztálytermi gyakorlaton alapszik, vagy az eredményes munkáért nyújtott többlettjuttatás alacsony mértékű, a pedagógusok demotiválódnak.

A Tárki-Tudok 2010-ben végzett pedagógus munkaterhelés vizsgálata alapján nem a magas kötelező óraszám felelős leginkább a pedagógusok rossz közérzetéért, hanem elsősorban az, hogy a bérek nem differenciálódnak a teljesítmény szerint. A nem megfelelő iskolai klíma annak is betudható, hogy nemzetközi mércével mérve az iskolák nem tekinthetők korszerű munkahelyeknek, sok a karbantartó, de kevés a szakmai és vezetési asszisztencia.

A kutató szerint a magyar oktatási rendszer számára az egyetlen járható út a kevesebb, de jobban képzett pedagógus alkalmazása, és jelentős bérkülönbségek bevezetése a szigorú standardokkal mért, a gyakorlati pedagógiai munka szempontjából releváns teljesítmény szerint.

Semjén András közgazdász előadásában elméleti keretbe helyezte az oktatásfinanszírozás kérdését a méltányosság és az esélyegyenlőség fogalmain keresztül, tágabb kontextust adva a témának. Egy angol tanulmány¹ alapján részletesen bemutatta a finanszírozás egyes modelljeit, a finanszírozás szintjeit, az autonómia foka és a támogatások intézmények közötti elosztása szerint. Az előadó szerint a magyar oktatásfinanszírozás legfőbb problémája a fajlagos kiadások egyenlőtlensége, azaz a településen belüli és a települések közti szórás nagysága, mivel leginkább a helyi bevételeken múlik egy adott települési iskola helyzete. A pedagógusok jövedelmi helyzetével kapcsolatban megfogalmazta: rendkívül magasról kellene indítani a pedagógusok bérezését ahhoz, hogy ne legyen drámai az elmaradás más diplomásokhoz képest az első 10 évben, azaz elsősorban a pálya első szakaszában.

Pokorni Zoltán az országgyűlés oktatási bizottságának elnöke rámutatott arra, hogy a társadalmi vitára bocsátott javaslatcsomag - a jelenlegi pedagóguslétszámmal számolva a közoktatás rendszerében - csaknem 50%-os pluszforrást, több mint 400 milliárd forintot igényelne, amire biztosan nem lesz keret. Véleménye szerint mind a fizetések, mind a munkavégzési paraméterek tekintetében közelíteni kell az OECD országok átlagához: a pedagógus anyagi elismerésének emelésére kell koncentrálni, s nem az osztálylétszámok vagy a kötelező órák csökkentésére. Kiemelte, hogy az aktuális teljesítményhez igazodó bérezést kell kialakítani, elsősorban nem az alapbérrre, hanem a – minősítést követően vállalható - többletfeladatok után járó kereseti elemekre kell koncentrálni, hogy ösztönözni lehessen a több és jobb munkára. Fontosnak tartotta, hogy a rendszer kialakításába legyenek bevonva az érintettek is, maga a minősítési eljárás pedig élvezzen közbizalmat, legyen védjegy, amit mint a minőséget igazoló elemet mindenki elfogad és elismer. A pedagógusképzésre vonatkozó konkrét javaslata a képzések többségének osztatlanná alakítása, a bejutási követelmények emelése, a bejutók számának korlátozása (annyi pedagógusjelöltet vegyenek fel, ahányra valóban szükség van), és a képzésben résztvevők erőteljes anyagi támogatása a teljes tanulmányi idő alatt. Amellett is érvelt Pokorni Zoltán, hogy a szakszervezeti logikát háttérbe tolva társadalmi megegyezésre lenne szükség, egyfajta megállapodásra, „becsületes alku”-ra a szakmapolitika és a pedagógusok között a jövő generációinak érdekében.

¹ Atkinson – Lamont – Gulliver – White – Kinder (2005): School funding: a review of existing models in European and OECD countries

A felkért hozzászólásokat **Varga Júlia** közgazdász, az oktatásfinanszírozás szakértője indította. A McKinsey jelentésre hivatkozva feltette a kérdést: mit tettek a sikeres közoktatással bíró országok a sikerért? Az adatok alapján elmondható, hogy a sikeres oktatási eredményeket felmutató országokban közös jellemző, hogy magas kezdő fizetéssel, az egy főre jutó GDP 95%-a körüli összeggel tették vonzóvá a pályát, ugyanakkor ezt erőteljes szelekcióval kapcsolták össze. Ennek fedezetét egyrészt nagyobb ráfordításokból, másrészt nagyobb osztálylétszámokkal oldották meg, illetve a fizetések előütemezésével.

2009-es adatokat alapul véve Varga Júlia bemutatta azt is, hogy a nyilvánosságra hozott életpályamodell tervezet szerint, különösen a kezdő szakaszban, a pedagógusok bére jelentősen elmarad más diplomások jövedelmének alakulásától. A bérnövekedés ütemét vizsgálva kiemelte, az első 3 évben gyakorlatilag nem lenne változás, majd a 8. évig átlagosan kevesebbet keresnének a tanárok a 2009-es szintnél. A 8. és a 20. év között lenne növekedés, de a 20. évtől kezdve, ha nem szerez mestertanári vagy kutató tanári fokozatot a pedagógus, akkor szintén kevesebbet fog keresni a mostani állapotnál. Véleménye szerint a tervezett változtatások olyan ösztönzőt vetítenek előre, amely várhatóan a pedagógustársadalomnak csak egy szűkebb rétegét (akik mestertanári, kutató tanári fokozatot szereznek) érinti, így a nagy többség nem jár majd jobban, sőt némileg alacsonyabb végső keresetre számíthat. Aki viszont megszerzi az említett fokozatokat valóban lényegesen magasabb jövedelmi osztályba léphet. Véleménye szerint a jelenlegi tervezet a tanárok kötelező óraszámának csökkentésével tulajdonképpen növelné a foglalkoztatást, amely nem lesz fenntartható a jelenlegi költségvetés mellett és a nemzetközi tények alapján nem is visz közelebb a minőség emeléséhez. Problémaként vetette fel, hogy ha romlik a pedagógusok helyzete, ha nem lesz elég jelentkező a pályára, akkor a képzőhelyek nem tudnak majd szelektálni, amely kérdésessé teszi a megfelelő tanárjelöltek kiválasztását.

Csapó Benő hozzászólása elején előre vetítette, szélesebb kontextusban fogja bemutatni magát az életpályamodell. Kiemelte, hogy a legalapvetőbb probléma az oktatás helyzetével az, hogy nincs elég jó minőségű jelentkező, s ezzel kapcsolódott Varga Júlia záró gondolataihoz. Ugyanakkor hangsúlyozta, a teljes képzési rendszer átalakítása szükséges ahhoz, hogy modern közoktatási rendszert tudjunk kialakítani. A legnagyobb problémát a tanítóképzés terén látja, ahol a 14 képzőhelyre 554 fő nyert felvételt, nagyon alacsony pontszámmal, s ennek mintegy háromszorosa kellene, hogy 1200 tanító állhasson pályára, amennyire évente átlagosan szükség lenne. Beszélt arról is, hogy a kezdő szakasz fontosságát felismerő országok a tanítók képzésének színvonalát jelentősen emelték, több helyen egyetemi szintűvé tették azt, ami Magyarországon is megoldható lenne és 4-5 modern képzőhely (kutató egyetem) meg tudná oldani a képzésüket. Ezen felül kiemelte a gyakorlati képzőhelyek hiányát. Hangsúlyozta a felelősséget a politikai döntéshozás szintjén és a tudományos szakma szintjén is.

Szakirodalmi leírások alapján röviden ismertette, hogy miben áll a kezdő fizetés jelentősége. Rámutatott, hogy a teljesítmény szerinti bérezés hatása fordított U alakú görbén szemléltethető: azaz egy csúcspont felett már semmivel, semennyi pénzzel nem lehet fokozni a teljesítményt. Felhívta viszont a figyelmet a nem anyagi ösztönzők óriási szerepére, ilyen lehet akár maga a sikeres tanári pálya. A pedagógus pálya szükséges feltételeként kiemelte a szakmai hatékonyság, az angol nyelvtudás és az infó-kommunikációs ismeretek fontosságát.

Falus Iván az Eszterházy Károly Főiskola kutatóprofesszora egy olyan kutatási programról számolt be, amelyben több egyetem együttműködésében a pedagógusjelöltek pályaalakulását és a képzés eredményességét mérni tudó módszertani standardok kidolgozása történik. További információ a folyó kutatásról honlapjukon érhető el: epednet.ektf.hu.

Az előadásokat és a felszólalásokat követő vitában **Szebedy Tas** iskolaigazgató jelezte, nem lát garanciát a jelenlegi irányításban a vonzó kezdő fizetések bevezetésére. Kérdéses pontnak tartja, hogy a készülő változtatások milyen időtávban és kikre fókuszálnak: a jelenleg pályán lévő 170 ezer pedagógus közel 70%-a kevésbé érintett a tervezett változtatásokban, mert a következő 10-12 évben nyugdíjas korba lép.

Barlai Róbertné a Független Pedagógus Fórum elnöke új szempontként a vezetői munka szerepét hozta be. A pedagógusok visszajelzései alapján is sok hiányosság tapasztalható az iskolai vezetés terén: nem veszik figyelembe a véleményüket, nincs ösztönzés a tanulásra. **Bognár Mária** csatlakozva az előtte szólóhoz azt javasolta, hogy dolgozzanak ki kifejezetten igazgatókra vonatkozó pályamodell is, hiszen óriási a vezetők szerepe abban, hogy a pedagógus kiteljesedhessen az iskolában. **Mendrey László** PDSZ elnök szerint a pedagógusok közötti szolidaritás nem áll szemben a minőségi közoktatás céljával. Utalva a korábbiakban vagylagosan megfogalmazott javaslatokra kijelentette: most kell tenni valamit a jelenleg pályán lévők és a jövő pedagógusainak érdekében is. **Köllő János** MTA, KTI: Csapó Benőre reagálva a jó kezdő fizetés bevezetése mellett további érveket sorakoztatott fel. Szerinte a rövidtávú racionalitás alapján csak egy ilyen modell lehet ösztönző.

Csépe Valéria zárszavával végződött a műhelynap. Az MTA főtítkárhelyettese három kulcsszót emelt ki: érték, mérték, minőség. Hangsúlyozta: a közoktatás megújulása nélkül nincs gazdasági felemelkedés. Véleménye szerint világossá vált, hogy a jelenlegi szabályozás nem megfelelő, így ki kell alakítani egy olyan új koncepciót, amely megfelel az aktuálisan megfogalmazott céloknak, ugyanakkor hosszú távon releváns marad. Üdvözölte a kormányzati szándékot a változtatásra és megerősítette, hogy az Akadémia a továbbiakban is semleges és értő közeget kíván biztosítani a mostanihoz hasonló egyeztetésekhez.